

ارزیابی آمادگی و توانایی دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در زمینه ورود به بازار کار مرتبط با این رشته (از دیدگاه دانشجویان و

اساتید)

سید عدنان اشکوری^۱، طارق یاراحمدی^{۲*}

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه خوارزمی

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته آموزش زبان عربی دانشگاه تربیت مدرس

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۳/۳۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۰/۳۰

چکیده

امروزه داشتن مدرک برای افراد جویای شغل در بازار کار داخلی و احیاناً خارجی گرچه لازم است ولی به تنهایی کافی نیست. فرد جویای کار برای ورود به بسیاری از مشاغل به مهارت‌هایی نیاز دارد که بدون داشتن این مهارت‌ها از عهده انجام آنها بر نخواهد آمد. رشته زبان عربی و دانش‌آموختگان آن نیز از این قاعده مستثنا نیستند. از آنجاکه طی سالیان اخیر موقعیت‌های پیش‌آمده در ایران فرصت‌های شغلی زیادی به وجود آورده که بازار کار رشته زبان عربی را بیشتر از پیش گسترش داده، ورود به بازار کار رشته زبان عربی نیز مستلزم داشتن مهارت‌های مربوط به زمینه‌های شغلی است. در این مقاله می‌خواهیم با روش توصیفی - تحلیلی، زمینه‌های اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته زبان عربی را برشماریم و با روش پیمایشی، طرح پرسش‌نامه و اجرای آن در پنج دانشگاه شهر تهران و در میان دانشجویان کارشناسی ارشد، اساتید و خبرگان این رشته، نظر آنان را در مورد میزان آمادگی دانشجویان برای ورود به بازار کار به تفکیک فرصت‌های شغلی جویا شویم. پاره‌ای از نتایج حاکی از آن است که بسیاری از دانشجویان مهارت‌های اکتسابی خود را در آموزش‌های دانشگاهی، در حد متوسط یا پایین می‌بینند. در پایان، پیشنهادها و راهکارهایی برای بهبود وضعیت موجود ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: رشته زبان عربی؛ زمینه‌های شغلی؛ بازار کار؛ مهارت‌های خاص.

۱. مقدمه

امروزه برخلاف سالیان گذشته صرف داشتن مدرک تحصیلی مساوی با شایستگی و دستیابی به شغل مورد نظر و پردرآمد نیست. زیرا ماهیت کار با توجه به شرایط کنونی و پیشرفت‌های چشم‌گیر علم و تحولات جهانی به کلی تغییر کرده است. لازمه ورود به هر کاری کسب مهارت‌هایی است که به وسیله آن بتوان شانس استخدام و موفقیت بیشتر در شغل را کسب کرد. رشته زبان و ادبیات عربی و گرایش‌های دیگر آن (مانند مترجمی و گرایش آموزش زبان عربی که از سال گذشته در دانشگاه تربیت مدرس در مقطع کارشناسی ارشد دایر شده) نیز زمینه‌های گوناگونی از مشاغل را ایجاد کرده که به زندگی روزمره افراد بستگی دارد. در سالیان اخیر از یک طرف به دلیل رابطه خوب ایران با برخی از کشورهای عربی، به ویژه کشور عراق، و از طرف دیگر به دلیل کمبود امکانات در این کشورها، مشاغل زیادی برای متخصصان رشته زبان عربی به وجود آمده که بسیاری از این فرصت‌ها در سال‌های قبل وجود نداشته است؛ اما شرایط ورود به بازار کار این مشاغل مستلزم مهارت‌های خاص به ویژه مهارت‌های زبانی است که صاحبان مدارک تحصیلی باید به این مهارت‌ها مجهز باشند تا بتوانند کارفرمایان و افراد نیازمند به خود را متقاعد کنند. برای اطلاع از میزان توانایی و مهارت دانشجویان این رشته برای ورود به بازار کار، دانشجویان و اساتید جامعه آماری و نمونه آماری پرسش‌هایی را پاسخ گفته‌اند، ضمن اینکه از آنها خواسته شد پیشنهادها و راهکارهایی در این زمینه ارائه دهند.

۲. پیشینه پژوهش:

پژوهش‌های گوناگونی در خصوص آموزش زبان عربی در ایران و مهارت زبانی صورت گرفته، اما حسب اطلاع نگارنده تاکنون پژوهشی در خصوص ارزیابی میزان آمادگی و توانایی دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در زمینه ورود به بازار کار مرتبط با این رشته صورت نگرفته است، لذا به چند نمونه از پژوهش‌های صورت گرفته در خصوص آموزش زبان عربی اشاره می‌نمایم.

پژوهش سلیمی (۱۳۸۶) تحت عنوان:

ارزیابی میزان توانایی دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در زمینه ... عدنان اشکوری، طارق یاراحمدی

«آموزش عربی در مدارس و دانشگاه های ایران (نقص ها، کاستی ها و راهکارها)» نویسنده، سستی بودن شیوه های آموزش و قواعد محور بودن آنها را از مهمترین مشکلات آموزش و یادگیری زبان عربی در ایران دانسته و راهکارهایی چون توجه به محوریت متن، لزوم تقسیم بندی قواعد بر مبنای بسامد کاربرد و لزوم تاسیس گرایشهای جدید در سطوح عالی آموزش ارائه داده است.

پژوهش رسولی (۱۳۸۴) تحت عنوان:

«ریشه یابی مشکلات آموزش زبان عربی در دانشگاههای ایران» نویسنده در این مقاله جایگاه نامناسب زبان عربی در ایران کم استعدادی دانشجویان زبان عربی، جایگاه نامناسب علوم انسانی، بی انگیزگی دانشجویان زبان عربی، روشهای نامناسب تدریس استادان، برنامه های درسی نامناسب و ابزارهای آموزشی بی کیفیت را از جمله عوامل ضعف دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی دانسته است. مهمترین راهکار نویسنده برای رفع این مشکلات، تاسیس گرایش جدیدی در حوزه آموزش زبان عربی است.

پژوهش متقی زاده و دیگران (۱۳۸۹) تحت عنوان:

«تحلیل و بررسی عوامل ضعف دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در مهارتهای زبانی از دیدگاه استادان و دانشجویان این رشته». در این مقاله برای تحلیل و ریشه یابی این ضعف، مهم ترین مؤلفه های تأثیرگذار که متخصصان آموزش زبان های خارجی و مدرسان مهارت های زبانی عربی، بر آنها تأکید کرده اند مشخص و سپس میزان تأثیرگذاری این مؤلفه ها در ضعف دانشجویان، از نظر استادان و دانشجویان بررسی شده است. این مؤلفه ها عبارت اند از: «مهم ترین عوامل بی نشاطی دانشجویان در یادگیری و رشد مهارت های زبانی»، «میزان مفید و کارآمدی بسته های آموزشی موجود»، «میزان کارآمدی شیوه های ارائه دروس مربوط به مهارت های زبانی»، «میزان انگیزه دانشجویان و ماهیت آن»، «میزان کارآمدی روش های تدریس استادان برای بالا بردن نشاط دانشجویان» به صورت کلی و «میزان کارآمدی روش های تدریس مربوط به مهارت شنیداری» به طور خاص، این مقاله بیشتر به ادبیات نظری تحقیق کمک می کند و شامل کلیاتی است که بحث اصلی آن بر آموزش مهارتهای زبانی است.

۳. پرسش‌های پژوهش

۱. تا چه میزان دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان عربی توانایی و مهارت لازم را برای ورود به مشاغل مرتبط با این رشته را دارند؟
۲. مهم‌ترین علت مشکلات و ضعف دانشجویان رشته زبان عربی چیست و چه پیشنهاد و راهکارهایی در این باره دارید؟

۴. اهمیت پژوهش

همان‌طور که در بخش پیشینه ذکر شد تاکنون تحقیقی در این زمینه در رابطه با رشته زبان عربی صورت نگرفته است. با انجام این پژوهش ضمن معرفی زمینه‌ها و فرصت‌های شغلی برای دانش‌آموختگان این رشته، که ممکن است برخی از آنان از تعدادی از این فرصت‌های شغلی بی‌اطلاع باشند، می‌توانیم از میزان آمادگی و توانایی فارغ‌التحصیلان و دانشجویان این رشته برای ورود به بازار کار مرتبط با رشته خود مطلع، و راهکارها و پیشنهادهایی در این زمینه ارائه دهیم. این پژوهش می‌تواند زمینه را برای نگارش پژوهش‌های بیشتر در این رابطه فراهم کند.

۵. روش پژوهش

این تحقیق کوشش منظمی برای فراهم کردن پاسخ یا پاسخ‌هایی به سؤالات موردنظر است. روش تحقیق پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است، چراکه معمولاً اهداف تحقیقات کاربردی، شناخت و بررسی مشکلات و مسائل موجود و یافتن راه‌حلی برای پاسخ‌گویی به آنهاست.

جامعه آماری این پژوهش شامل دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عربی و آموزش زبان عربی (البته آموزش زبان عربی تنها در دانشگاه تربیت مدرس دایر است) در پنج دانشگاه شهر تهران یعنی دانشگاه‌های تهران، تربیت مدرس، علامه طباطبایی، شهید بهشتی، و خوارزمی (تربیت‌معلم سابق) و اساتید آنهاست.

نمونه آماری پژوهش شامل پنجاه نفر از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد این پنج دانشگاه و ده نفر از اساتید و خبرگان است. در این پژوهش میزان توانایی دانشجویان در زمینه ورود به بازار کار متناسب با هر شغلی که مرتبط با این رشته است، از دیدگاه اساتید و دانشجویان بررسی می‌شود.

ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسش‌نامه است که نگارندگان ضمن تحقیق و مطالعه پیرامون زمینه‌ها و فرصت‌های شغلی رشته زبان عربی آن را تهیه و تدوین کرده و برای روایی آن از خبرگان و اساتید دانشگاه یاری و مشورت گرفته‌اند. برای بررسی پرسش‌نامه از طیف لیکرت استفاده شده، به طوری که عدد ۱ نشان‌دهنده «خیلی کم» و عدد ۵ نشان‌دهنده «خیلی زیاد» بوده است.

۶. زمینه‌های اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته عربی

۱. در زمینه تدریس:

- استخدام در وزارت علوم به عنوان مدرس دانشگاه، در رشته‌های عربی، فارسی، تاریخ، حقوق، و رشته‌های علوم دینی؛
- استخدام آموزش و پرورش به عنوان معلم؛
- تدریس به عنوان مدرس در آموزشگاه‌های خصوصی و تدریس خصوصی دانش‌آموزان و فراگیران زبان عربی؛

۲. در زمینه ترجمه:

- مترجم رسمی دادگستری (پس از شرکت در آزمون قوه قضائیه و موفقیت در استخدام)؛
- رایزن فرهنگی در سفارت‌خانه‌های کشورهای عربی، وزارت‌خانه‌های کشور، و در سازمان حج و زیارت؛
- استخدام در مراکز صنعتی مربوط به ایرانیان در کشورهای عربی؛ مانند شرکت‌ها و کمپانی‌های ایرانی، به‌ویژه در کشور عراق که در چند سال اخیر بسیاری از ایرانیان در این کشور (به‌ویژه در شمال آن و شهرهای کربلا و نجف به دلیل داشتن امنیت نسبی) سرمایه‌گذاری کلانی کرده‌اند.

□ استخدام در بعضی از مراکز که کار آنها جذب افراد مسلط به عربی برای همکاری در بخش بیمارستان‌هاست؛

□ مترجم متون و کتاب‌های ادبی و غیرادبی؛

□ ترجمهٔ بروشورها و کاتالوگ شرکت‌های صنعتی و پزشکی و غذایی؛

□ استخدام در فرودگاه‌ها و مراکز گردشگری به عنوان سرپرست تور و مترجم همراه؛

□ کار در دفتر روزنامه‌ها، مجلات، و مؤسسات فرهنگی و پژوهشی به عنوان مترجم و محقق؛

□ استخدام در رسانه‌های دیداری و شنیداری، مانند رادیو و تلویزیون که هرکدام از این دو نوع رسانه بخش‌های متعددی دارند که به مترجم عربی نیاز دارند؛ از سردبیری اخبار گرفته، تا گویندگی و صدای پیشگی فیلم‌های سینمایی و...

□ فعالیت به عنوان راهنما یا مترجم در همایش‌های مختلف، هم درآمدزاست و هم بر مهارت دانشجویان می‌افزاید.

گفتنی است علاوه بر موارد یادشده فرصت‌های شغلی دیگری وجود دارند که می‌توان بدان‌ها اشاره کرد:

در مشاغل مربوط به کار مترجمی، ترجمه در خانه نوعی خوداشتغالی است که امروزه بسیاری به آن علاقه‌مند هستند. از طرف دیگر بسیاری از افرادی که خود به صورت مستقل به هتل‌ها، مراکز درمانی، بیمارستان‌ها و مطب پزشکان حاذق و صاحب‌نام مراجعه می‌کنند و موضوع مهارت خود را در زمینه ترجمه عربی به فارسی و برعکس با آنها در میان خواهند گذاشت. این مراکز در صورت نیاز با این افراد تماس می‌گیرند و به صورت مقطعی آنها را به کار می‌گمارند. این نوع فعالیت‌ها علی‌رغم مقطعی بودن و نداشتن آینده مناسب، از جهاتی می‌تواند بسیار مفید باشد، زیرا علاوه بر جنبه اقتصادی، افراد می‌توانند پس از قرارگرفتن در موقعیت‌های واقعی به‌مرور زمان تجربه و مهارت لازم را در انجام این نوع کار به دست آورند. این کار برای دانشجویان که نمی‌توانند به صورت تمام‌وقت مشغول باشند، بسیار مناسب است.

۷. چگونگی دست‌یابی به یک شغل به‌وسیلهٔ دانش‌آموختگان رشتهٔ زبان عربی

۱. ثبت‌نام در مراکز کاریابی خصوصی؛

۲. مطلع شدن از فرصت‌های شغلی از طریق دوستان و آشنایان؛
۳. تماس مستقیم با شرکت‌ها و کارفرمایان؛
۴. ارائه رزومه کاری در سایت‌های اینترنتی؛
۵. خواندن بخش نیازمندی روزنامه‌ها؛
۶. درخصوص ترجمه توجه به تابلوها و تراکت‌هایی که در سطح خیابان‌ها پخش می‌شوند؛
۷. توجه به گزارش‌های خبری که در مورد پروژه‌های جدید هستند و همچنین فکر کردن در مورد اینکه چنین پروژه‌هایی باعث به وجود آمدن چه نوع مشاغلی در اجتماع خواهند شد؛
۸. شرکت در سازمان‌های مردم‌نهاد و انجام فعالیت‌های کاری داوطلبانه؛
۹. آشنایی با افرادی که در زمینه شغلی مورد علاقه‌مان مشغول کار هستند؛
۱۰. دادن آگهی «آماده‌به‌کار» در روزنامه‌ها و اینترنت؛
۱۱. بازدید از سایت‌های رسمی شرکت‌ها و سازمان‌های داخلی و خارجی در اینترنت؛
۱۲. مشورت با مشاوران شغلی؛
۱۳. شرکت در کارگاه‌های آموزش شغلی؛
۱۴. مراجعه مستمر به نهادهایی مانند آموزش و پرورش؛
۱۵. مراجعه به مراکز خصوصی تدریس و آموزش مانند کانون‌های زبان؛
۱۶. انتشار آگهی تبلیغاتی و نصب آن در اماکن مختلف سطح شهر؛ برای مثال تبلیغ با این محتوا که: «تدریس خصوصی درس عربی پذیرفته می‌شود»؛
۱۷. مراجعه به مراکز نشر کتاب و درخواست از آنان برای همکاری در ترجمه کتاب.

۸. توصیف و تحلیل داده‌های پژوهش

۸-۱. حوزه اول: میزان توانایی و مهارت واقعی دانشجویان برای ورود به بازار

کار رشته زبان عربی

این محور خود شامل پنج سؤال به این صورت است:

۱. شما تا چه میزان این آمادگی و توانایی را در خود می‌بینید که به عنوان مدرس یا معلم به امر تدریس مشغول شوید؟

۲. شما مهارت خود را در زمینه ترجمه مخصوصاً ترجمه زنده چگونه ارزیابی می‌کنید؟
۳. مواد درسی و روش تدریس مدرسان شما تا چه اندازه توانسته به تقویت مهارت‌های چهارگانه زبان برای آمادگی در مشاغل آینده کمک کند؟
۴. نداشتن مهارت کافی را تا چه اندازه در پیدا نکردن شغل مرتبط با رشته زبان عربی مؤثر می‌دانید؟
۵. به نظر شما مهارت‌های کسب‌شده به‌وسیله دانشجویان و دانش‌آموختگان رشته زبان عربی تا چه حد با تقاضای بازار کار این رشته سازگاری دارد؟

جدول شماره ۱: میزان توانایی و مهارت واقعی دانشجویان در خصوص ورود به بازار کار

رشته زبان عربی از دیدگاه دانشجویان

گزینه‌ها	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		سوالات
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
سؤال اول	۰	۰	۱۰٪	۵	۳۶٪	۱۸	۲۴٪	۱۲	۳۰٪	۱۵	
سؤال دوم	۲۲٪	۱۱	۴۰٪	۲۰	۲۲٪	۱۱	۱۰٪	۵	۶٪	۳	
سؤال سوم	۲۸٪	۱۴	۲۲٪	۱۱	۳۴٪	۱۷	۱۲٪	۶	۴٪	۲	
سؤال چهارم	۸٪	۴	۱۲٪	۶	۲۲٪	۱۱	۲۶٪	۱۳	۳۲٪	۱۶	
سؤال پنجم	۱۴٪	۷	۳۲٪	۱۶	۳۸٪	۱۹	۸٪	۴	۸٪	۴	

همان‌طور که از داده‌های جدول شماره ۱ پیداست؛ در خصوص سؤال اول: ۳۰ درصد دانشجویان در حد بسیار زیاد، ۲۴ درصد آنان در حد زیاد، ۳۶ درصد آنان در حد متوسط، ۱۰ درصد آنان در حد کم، معتقد به سؤال اول هستند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، این آمادگی و توانایی را در خود می‌بینند که به عنوان مدرس یا معلم به امر تدریس مشغول شوند.

به نظر می رسد که پاسخگویی دانشجویان به این سؤال یا از روی علاقه به تدریس بوده و یا بی توجهی به سؤال مطرح شده

درخصوص سؤال دوم: ۶ درصد دانشجویان در حد بسیار زیاد، ۱۰ درصد آنان در حد زیاد، ۲۲ درصد آنان در حد متوسط، ۴۰ درصد آنان در حد کم، و ۲۲ درصد آنان در حد بسیار کم معتقد به سؤال دوم هستند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، مهارت خود را در زمینه ترجمه مخصوصاً ترجمه زنده در حد متوسط یا پایین ارزیابی می کنند.

درخصوص سؤال سوم، ۴ درصد دانشجویان در حد بسیار زیاد، ۱۲ درصد آنان در حد زیاد، ۳۴ درصد آنان در حد متوسط، ۲۲ درصد آنان در حد کم، و ۲۸ درصد آنان در حد بسیار کم معتقد به سؤال سوم هستند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، مواد درسی و روش تدریس مدرسان خود در کمک به تقویت مهارت های چهارگانه زبان برای آمادگی در مشاغل آینده در حد متوسط یا پایین ارزیابی می کنند.

درخصوص سؤال چهارم، ۳۲ درصد دانشجویان در حد بسیار زیاد، ۲۶ درصد آنان در حد زیاد، ۲۲ درصد آنان در حد متوسط، ۱۲ درصد آنان در حد کم، و ۸ درصد آنان در حد بسیار کم معتقد به سؤال چهارم هستند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، نداشتن مهارت کافی را تا حد بالایی در پیدا نکردن شغل مرتبط با رشته زبان عربی مؤثر می دانند.

درخصوص سؤال پنجم: ۸ درصد دانشجویان در حد بسیار زیاد، ۸ درصد آنان در حد زیاد، ۳۸ درصد آنان در حد متوسط، ۳۲ درصد آنان در حد کم، و ۱۴ درصد آنان در حد بسیار کم معتقد به سؤال پنجم هستند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، مهارت های کسب شده به وسیله دانشجویان و دانش آموختگان رشته زبان عربی ناسازگار با تقاضای بازار کار این رشته ارزیابی می کنند.

جدول شماره ۲: میزان توانایی و مهارت واقعی دانشجویان در خصوص ورود به بازار کار

رشته زبان عربی از دیدگاه اساتید

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۲	۳	۳	۲	۰	فراوانی
٪۲۰	٪۳۰	٪۳۰	٪۲۰	۰	درصد

با توجه به داده‌های موجود در جدول شماره دو، ۲۰ درصد اساتید در حد زیاد، ۳۰ درصد آنان در حد متوسط، ۳۰ درصد آنان در حد کم، و ۲۰ درصد آنان در حد خیلی کم معتقد به این محور بودند. به عبارت دیگر بیشتر اساتید معتقدند که دانشجویان مهارت لازم و کافی برای ورود به بازار کار این رشته را ندارند.

۲-۸. حوزه دوم: لزوم تخصصی شدن مهارت زبانی

درصد فراوانی داده‌های این محور از دیدگاه دانشجویان به طور مشخص در جدول زیر می‌آید:

جدول شماره ۳: ضرورت تخصصی شدن حوزه مهارت زبانی از دیدگاه دانشجویان

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۳	۵	۷	۱۰	۲۵	فراوانی
۶٪	۱۰٪	۱۴٪	۲۰٪	۵۰٪	درصد

همان‌طور که از داده‌های این سؤال پیداست؛ ۵۰ درصد دانشجویان در حد خیلی زیاد، ۲۰ درصد آنان در حد زیاد، ۱۴ درصد آنان در حد متوسط، ۱۰ درصد آنان در حد کم، و ۶ درصد آنان در حد خیلی کم معتقد به این محور بودند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، تخصصی شدن حوزه مهارت زبانی را ضروری می‌دانند.

جدول شماره ۴: ضرورت تخصصی شدن حوزه مهارت زبانی از دیدگاه اساتید

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰	۰	۱	۷	۲	فراوانی
۰	۰	۱۰٪	۷٪	۲۰٪	درصد

همان‌طور که از داده‌های این سؤال پیداست؛ ۲۰ درصد اساتید در حد خیلی زیاد، ۷۰ درصد آنان در حد زیاد و ۱۰ درصد آنان در حد متوسط، معتقد به این محور بودند. به عبارت دیگر بیشتر اساتید، تخصصی شدن حوزه مهارت زبانی را ضروری می‌دانند.

۳-۸. حوزه سوم: میزان آگاهی دانشجویان از زمینه‌های اشتغال رشته عربی

جدول شماره ۵: میزان آگاهی دانشجویان از زمینه‌های اشتغال رشته زبان عربی از دیدگاه دانشجویان

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۴	۸	۳۲	۴	۲	فراوانی
٪۸	٪۱۶	٪۶۴	٪۸	٪۴	درصد

همان‌طور که از داده‌های این جدول پیداست؛ ۴ درصد دانشجویان در حد خیلی زیاد، ۸ درصد آنان در حد زیاد، ۶۴ درصد آنان در حد متوسط، ۱۶ درصد آنان در حد کم، و ۸ درصد آنان در حد خیلی کم معتقد به این محور بودند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان از زمینه‌های اشتغال و بازار کار رشته زبان عربی اطلاع کامل ندارند.

۴-۸. حوزه چهارم: مشارکت دانشجویان در کارگاه‌های آموزشی،

سمینارها و کمیته‌های تخصصی مهارت‌های زبانی

جدول شماره ۶: میزان مشارکت دانشجویان در کارگاه‌های آموزشی، سمینارها و... از دیدگاه دانشجویان

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۲۳	۱۵	۱۰	۲	۰	فراوانی
٪۴۶	٪۳۰	٪۲۰	٪۴	۰	درصد

با توجه به داده‌های موجود در جدول شماره پنج؛ ۴ درصد دانشجویان در حد زیاد، ۲۰ درصد آنان در حد متوسط، ۳۰ درصد آنان در حد کم، و ۴۶ درصد آنان در حد خیلی کم معتقد به این محور بودند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، تاکنون در کارگاه‌های آموزشی، سمینارها و کمیته‌های تخصصی مهارت‌های زبانی مشارکت نداشته‌اند.

۸-۵. حوزه پنجم: در زمینه مهارت دانشجویان در ترجمه کتاب‌ها، انواع متون، کاتالوگ‌ها و بروشورها

جدول شماره ۷: مهارت دانشجویان در ترجمه کتاب‌ها، انواع متون، کاتالوگ‌ها و ... از دیدگاه دانشجویان

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰	۳	۳۰	۱۱	۶	فراوانی
۰	٪۶	٪۶۰	٪۲۲	٪۱۲	درصد

همان‌طور که پیداست؛ ۱۲ درصد دانشجویان در حد خیلی زیاد، ۲۲ درصد آنان در حد زیاد، ۶۰ درصد آنان در حد متوسط، ۶ درصد آنان در حد کم معتقد به این محور بودند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، این توانایی را در خود می‌بینند که انواع متون مکتوب را ترجمه کنند.

جدول شماره ۸: مهارت دانشجویان در ترجمه کتاب‌ها، انواع متون، کاتالوگ‌ها و بروشورها از دیدگاه اساتید

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰	۱	۴	۳	۲	فراوانی
۰	٪۱۰	٪۴۰	٪۳۰	٪۲۰	درصد

با توجه به داده‌های جدول شماره هفت؛ ۲۰ درصد اساتید در حد خیلی زیاد، ۳۰ درصد آنان در حد زیاد، ۴۰ درصد آنان در حد متوسط، ۱۰ درصد آنان در حد کم معتقد به این محور بودند. به عبارت دیگر بیشتر اساتید، این توانایی را در دانشجویان می‌بینند که انواع متون مکتوب را ترجمه کنند.

۸-۶. حوزه ششم: ضرورت ایجاد رشته‌هایی با عنوان عربی برای اهداف ویژه

جدول شماره ۹: ضرورت ایجاد رشته‌هایی با عنوان عربی برای اهداف ویژه از دیدگاه دانشجویان

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۱	۲	۱۵	۱۵	۱۷	فراوانی
٪۲	٪۴	٪۳۰	٪۳۰	٪۳۴	درصد

ارزیابی میزان توانایی دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در زمینه ... عدنان اشکوری، طارق یاراحمدی

با توجه به داده‌های موجود در جدول شماره هشت؛ ۳۴ درصد دانشجویان در حد خیلی زیاد، ۳۰ درصد آنان در حد زیاد، ۳۰ درصد آنان در حد متوسط، و ۴ درصد آنان در حد کم و ۲ درصد آنان در حد خیلی کم معتقد به این محور بودند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، به ضرورت ایجاد رشته‌هایی با عنوان عربی برای اهداف ویژه معتقد هستند.

جدول شماره ۱۰: ضرورت ایجاد رشته‌هایی با عنوان عربی برای اهداف ویژه از دیدگاه اساتید

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰	۰	۳	۴	۳	فراوانی
۰	۰	٪۳۰	٪۴۰	٪۳۰	درصد

با توجه به داده‌های موجود در جدول شماره ۱۰؛ ۳۰ درصد اساتید در حد خیلی زیاد، ۴۰ درصد آنان در حد زیاد، و ۳۰ درصد آنان در حد متوسط، معتقد به این محور بودند. به عبارت دیگر بیشتر اساتید، به ضرورت ایجاد رشته‌هایی با عنوان عربی برای اهداف ویژه معتقدند.

۷-۸. حوزه هفتم: مواد درسی، سرفصل‌ها، و روش تدریس

برای این محور سه سؤال در نظر گرفته شد:

۱. مواد درسی، سرفصل‌ها، و روش تدریس مدرسان شما تا چه اندازه توانسته به تقویت مهارت‌های چهارگانه زبان برای آمادگی در مشاغل آینده کمک کند؟
۲. میزان کارآمدی درس‌های مشخص شده در سرفصل درسی مقطع‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته زبان عربی در تقویت مهارت برای ورود به بازار کار این رشته تا چه میزان است؟
۳. شما تا چه حد به ضرورت تغییر در سرفصل‌های درس رشته زبان عربی معتقدید؟

جدول شماره ۱۱: مواد درسی، سرفصل‌ها و روش تدریس از دیدگاه دانشجویان

گزینه‌ها سؤالات	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
سؤال اول	۳۰٪	۲۴	۴۸٪	۱۱	۲۲٪	۰	۰	۰	۰	۰
سؤال دوم	۴۰٪	۱۷	۳۴٪	۷	۱۴٪	۰	۰	۲	۴٪	
سؤال سوم	۰	۰	۲۲٪	۱۱	۲۴٪	۱۶	۳۳٪	۱۱	۲۲٪	

همان‌طور که از داده‌های جدول شماره ده پیداست؛ ۳۰ درصد دانشجویان در حد بسیار کم، ۴۸٪ درصد آنان در حد کم، ۲۲ درصد آنان در حد متوسط، معتقد به سؤال اول هستند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، معتقدند که مواد درسی و روش تدریس درس عربی نتوانسته به تقویت مهارت‌های چهارگانه زبان برای آمادگی در مشاغل آینده کمک کند.

در خصوص سؤال دوم؛ ۴۰ درصد دانشجویان در حد بسیار کم، ۳۴ درصد آنان در حد کم، ۱۴ درصد آنان در حد متوسط، و ۴ درصد آنان در حد خیلی زیاد، معتقد به سؤال دوم هستند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، کارآمدی مواد درسی و سرفصل‌های مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته عربی را در تقویت مهارت برای ورود به بازار کار، در سطح پایینی ارزیابی می‌کنند.

در خصوص سؤال سوم؛ ۲۲ درصد دانشجویان در حد بسیار زیاد، ۳۳ درصد آنان در حد زیاد، ۲۴ درصد آنان در حد متوسط، ۲۲ درصد آنان در حد کم، معتقد به سؤال سوم هستند. به عبارت دیگر بیشتر دانشجویان، به ضرورت تغییر در سرفصل‌های درس رشته زبان عربی معتقدند.

جدول شماره ۱۲: مواد درسی، سرفصل‌ها، و روش تدریس از دیدگاه اساتید

بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گزینه‌ها سؤالات
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۰٪	۲	۳۰٪	۳	۳۰٪	۳	۱۰٪	۱	۱۰٪	۱	سؤال اول
۱۰٪	۱	۱۰٪	۱	۲۰٪	۲	۲۰٪	۲	۴۰٪	۴	سؤال دوم
۴۰٪	۴	۳۰٪	۳	۳۰٪	۳	۰	۰	۰	۰	سؤال سوم

با توجه داده‌های جدول شماره یازده؛ ۲۰ درصد اساتید در حد بسیار زیاد، ۳۰ درصد آنان در حد زیاد، ۳۰ درصد آنان در حد متوسط، ۱۰ درصد آنان در حد کم و ۱۰ درصد آنان در حد بسیار کم معتقد به سؤال اول هستند. به عبارت دیگر بیشتر اساتید، معتقدند که مواد درسی و روش تدریس درس عربی توانسته به تقویت مهارت‌های چهارگانه زبان برای آمادگی در مشاغل آینده کمک کند.

با مقایسه داده‌های موجود در جدول شماره ۱۰ و ۱۱ در بخش پاسخ به سؤال اول از دیدگاه اساتید و دانشجویان می‌توان تضاد قابل ملاحظه‌ای در پاسخ‌گویی به این سؤال مشاهده کرد؛ از یک طرف دانشجویان مواد درسی و روش تدریس را طوری ارزیابی می‌کنند که نتوانسته مهارت‌های زبانی آنان را آن‌چنان‌که باید و شاید برای ورود به بازار کار این رشته آماده کند، از طرف دیگر اساتید برخلاف دانشجویان به این قضیه معتقدند. اگر سخن دانشجویان به واقعیت نزدیک‌تر باشد به‌هرروی می‌توان پاسخ استادان را به خاطر رعایت احتیاط در بخش دوم سؤال مبنی بر روش تدریس مدرسان دانست. البته اگر کمی منصف باشیم واقعیت موجود نشان می‌دهد که خیل عظیمی از دانشجویان در مقاطع کارشناسی ارشد و بالاتر حتی از تکلم روان به زبان عربی عاجزند.

در خصوص سؤال دوم: ۴۰ درصد اساتید در حد بسیار کم، ۲۰ درصد آنان در حد کم، ۲۰

درصد آنان در حد متوسط، ۱۰ درصد آنان در حد زیاد، و ۱۰ درصد آنان در حد خیلی زیاد معتقد به سؤال دوم هستند. به عبارت دیگر بیشتر اساتید کارآمدی درس‌های مشخص‌شده در سرفصل درسی مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته زبان عربی را در تقویت مهارت برای ورود به بازار کار در سطح پایینی ارزیابی می‌کنند.

در خصوص سؤال سوم؛ ۴۰ درصد اساتید در حد بسیار زیاد، ۳۰ درصد آنان در حد زیاد، ۳۰ درصد آنان در حد متوسط به سؤال سوم معتقدند. به عبارت دیگر بیشتر اساتید، به ضرورت تغییر در سرفصل‌های درس رشته زبان عربی معتقدند.

۹. نتیجه‌گیری

با مقایسه نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل و بررسی داده‌های مربوط به هر دو گروه استادان و دانشجویان در خصوص سؤال اول پژوهش به این نتیجه می‌رسیم:

بیشتر دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد جامعه آماری این پژوهش معتقدند که توانایی و مهارت آنها در خصوص ورود به بازار کار رشته عربی، در سطح پایینی قرار دارد، هرچند در بعضی از مشاغل مربوط به این رشته احساس توانایی بیشتری می‌کنند؛ ولی روی هم‌رفته، به نظر می‌رسد توانایی لازم را برای ورود به بازار کار رشته زبان عربی غیر از استخدام در وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم به عنوان معلم و مدرس ندارند. از طرف دیگر پاسخ اساتید به سؤالات مربوط به این حوزه نیز مؤید این واقعیت است.

در خصوص تخصصی شدن حوزه مهارت زبانی، بیشتر دانشجویان به ضرورت این امر واقفند و در زمینه میزان اطلاع آنان از کلیه مشاغل مربوط به بازار کار این رشته، اکثریت آنان اطلاع کاملی از زمینه‌های شغلی این رشته ندارند. بر اساس جدول‌های شماره ۸ و ۹، هر دو گروه اساتید و دانشجویان به ضرورت ایجاد رشته‌هایی با عنوان عربی برای اهداف ویژه معتقدند در خصوص مواد و روش تدریس و سرفصل‌ها هر دو گروه، مواد آموزشی و سرفصل‌ها را متناسب با نیازهای کنونی این رشته در ایران نمی‌دانند؛ هرچند در خصوص روش تدریس اساتید، میان دو گروه اختلاف وجود دارد.

در خصوص سؤال دوم پژوهش مبنی بر اینکه «مهم‌ترین علت مشکلات و ضعف

دانشجویان رشته زبان عربی چیست و چه پیشنهاد و راهکارهایی در این خصوص دارید؟» دو گروه مواردی به شرح زیر بیان کردند.

- ضعف دانشجویان در مهارت‌های چهارگانه زبانی؛
- سازگار نبودن مهارت دانشجویان با تقاضای بازار کار رشته عربی؛
- نبود روش‌ها و منابع یکسان در تدریس؛
- ناکافی بودن تلاش‌ها و فعالیت‌ها در زمینه به‌روزرسانی آموزش زبان عربی و کارآمد نمودن این رشته و تکیه بر روش‌های قدیم و تجربیات شخصی اساتید؛
- تکیه بیشتر اساتید و دانشجویان بر قواعد (صرف و نحو عربی).

پیشنهادها

- اهتمام بیشتر به مهارت‌های گفتاری و کلامی در تدریس زبان عربی؛
- ضرورت تغییر در شیوه تدریس و مواد آموزشی رشته عربی؛
- ایجاد رشته‌هایی با عنوان «عربی برای اهداف ویژه» همانند آنچه در رشته انگلیسی با عنوان ESP وجود دارد؛
- ضرورت بازنگری در سرفصل درس‌های دوره کارشناسی؛
- برپایی هرچه بیشتر کارگاه‌های آموزشی، سمینارها و کمیته‌های تخصصی.

توصیه‌ها

- با توجه به روابط خوب ایران با بعضی از کشورهای عربی، به‌ویژه عراق و توسعه روزافزون گردشگری، ایجاد رشته‌ای با عنوان عربی برای اهداف گردشگری با در نظر گرفتن تمام ابعاد آن مانند اهداف زیارتی، پزشکی، و... ضروری به نظر می‌رسد؛ البته بایستی در تدوین مواد آموزشی و سرفصل‌های آن به لهجه‌های مختلف نیز توجه شود.
- به نظر می‌رسد موجی از ناامیدی از داشتن آینده شغلی در رشته زبان عربی در میان دانشجویان این رشته و فضای کلی دانشگاه‌ها و حتی جامعه منتشر شده و حتی بسیاری از افراد از ورود به این رشته علی‌رغم میل باطنی خویش امتناع می‌ورزند. این در حالی است که

این رشته دارای زمینه‌های شغلی متنوع و گوناگون است که دانش‌آموختگان این رشته چه بسا از آن اطلاع کافی ندارند. بنابراین شایسته است که با تدابیر مسئولان و دلسوزان این رشته در این زمینه اطلاع‌رسانی صورت گیرد. در این مقاله چگونگی دستیابی به یک شغل به‌وسیله دانش‌آموختگان رشته زبان عربی و زمینه‌های شغلی مرتبط با این رشته تشریح شده است.

□ تدوین فرهنگ‌لغت‌هایی در موضوعات تخصصی و مختلف برای اهداف ویژه و استفاده دانشجویان و افراد شاغل در زمینه‌های مختلف شغلی این رشته؛

□ ضرورت پژوهش‌های بیشتر در این زمینه به‌خصوص شناسایی نیازهای زبانی دانشجویان و نیازهای مرتبط با هرکدام از زمینه‌های شغلی این رشته؛

□ قراردادن دانشجویان در میان گویش‌وران زبان عربی؛ لازمه این کار همت مسئولان و دست‌اندرکاران این رشته برای اعزام دانشجو به کشورهای عربی است.

کتابنامه

- اسدبگی، محمد؛ ابوالقاسم نادری؛ یعقوب انتظاری (۱۳۹۲)، «ارزیابی بازدهی موردانتظار دانشجویان از تحصیلات دانشگاهی»، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۶۸، صص ۱۶۰-۱۴۱.
- انتظاری، یعقوب (۱۳۸۸)، «کارآفرینی مبتنی بر علم، شرط لازم برای اشتغال اثربخش دانش‌آموختگان آموزش عالی»، پژوهش مجلس، سال پانزدهم، شماره ۵۹، صص ۵۶-۳۵.
- پروینی، خلیل (۱۳۸۹)، «بررسی و نقد روش آموزش زبان عربی به شیوه مستقیم (بررسی موردی: کتاب‌های دکتر حسین خراسانی)»، پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی، شماره دوم، صص ۳۲-۷.
- پورعزت، علی‌اصغر؛ الهام حیدری (۱۳۹۰)، «شناسایی و دسته‌بندی چالش‌ها و موانع تجاری‌سازی دانش با استفاده از روش کیو»، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال چهارم، شماره ۱، صص ۶۲-۴۹.
- پورعزت، علی‌اصغر؛ آرین قلی‌پور؛ سمیرا ندیر خانلو (۱۳۸۹)، «تبیین موانع کارآفرینی دانشگاهی و تجاری‌سازی دانش در دانشگاه تهران»، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال دوم، شماره ۴، صص ۷۵-۶۵.
- حقانی، نادر؛ پروانه سهرابی (۱۳۸۶)، «آموزش زبان به شیوه شنیداری - دیداری در بستر مجازی»،

پژوهش زبان‌های خارجی، شماره ۴۰، صص ۸۲-۶۷.

رسولی، حجت (۱۳۸۴)، «ریشه‌یابی مشکلات آموزش زبان عربی در دانشگاه‌های ایران»، پژوهشنامه علوم انسانی، ویژه‌نامه زبان و ادبیات، صص ۵۸-۴۳.

زرکوب، منصوره؛ زهرا زمانیان (۱۳۸۶)، «نقد برنامه‌ریزی درسی آموزش عربی در دانشگاه‌ها»، همایش مدیران گروه‌های عربی.

سلیمی، علی (۱۳۸۶)، «آموزش عربی در مدارس و دانشگاه‌های ایران (نقص‌ها، کاستی‌ها و راهکارها)»، مجموعه مقاله‌های سومین همایش مدیران گروه‌های عربی کشور، دانشگاه بوعلی سینای همدان.

شکیب انصاری، محمود (۱۳۷۹)، «نقد و بررسی آموزش مکالمه عربی در دانشگاه‌ها»، فصلنامه علوم انسانی، شماره ۲، صص ۱۸۳-۱۷۳.

عنایتی، ترانه؛ علیرضا عالی‌پور (۱۳۹۳)، «پیشنهاد مدل مراکز رشد زایشی علوم انسانی دانشگاهی حرکت به سمت دانشگاه‌های نسل چهارم»، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال دهم، شماره ۳۹، صص ۲۸-۲۰.

فکری، مسعود (۱۳۹۰)، «آشنایی با بسته آموزشی چندمهارتی زبان عربی «صدی الحیاة»، الجمعية الایرانية للغة العربیة و آدابها، صص ۲۰۱-۱۷۵.

قائمی، مرتضی (۱۳۸۶)، «آموزش مهارت نوشتن در ایران موانع و راهکارها»، همایش مدیران گروه‌های عربی کشور، دانشگاه بوعلی سینای همدان.

لطفانی، رؤیا (۱۳۸۷)، «ادبیات، بستری مناسب برای آموزش زبان به زبان‌آموز ایرانی»، پژوهش زبان‌های خارجی، شماره ۴۶، صص ۱۱۵-۱۰۱.

متقی‌زاده، عیسی؛ دانش محمدی رکعتی؛ محسن شیرازی‌زاده (۱۳۸۹)، «تحلیل و بررسی عوامل ضعف دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در مهارت‌های زبانی از دیدگاه استادان و دانشجویان این رشته»، پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی، شماره ۱، صص ۱۳۷-۱۱۵.

تقويم مدى استعداد طلاب فرع اللغة العربية و كفاءتهم للدخول إلى المهن ذات الصلة بهذا الفرع (من وجهة نظر الطلاب و الأساتذة)

سيد عدنان اشكوری^۱، طارق ياراحمدی^{*۲}

۱. استاذ مساعد في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة الخوارزمي

۲. الماجستير في فرع تعليم اللغة العربية بجامعة تربيت مدرس

الملخص

من الضروري أن يحمل الباحثون عن العمل شهادة للحصول على مهنة داخل البلد أو خارجه، إلا أن امتلاك الشهادة لا يكفي لوحده. فالدخول في كثير من المهن ذات الصلة بمختلف الفروع يتطلب مهارات لا بد من توافرها في الباحث عن العمل. ولا يستثنى خريجو فرع اللغة العربية وآدابها من هذه القاعدة العامة. فقد أتاحت الأوضاع والتطورات التي مرت بها إيران في السنوات الأخيرة ظروفاً مساعدة زادت من أهمية فرع اللغة العربية وآدابها وساعدت خريجيها على الفوز بفرص عمل أكثر من ذي قبل. لكن ذلك لا يتأتى إلا من خلال اكتسابهم للمهارات المعينة بتلك المهن. يحاول هذا المقال أن يعدد -وبشكل وصفي- تحليلي- المجالات المهنية المتاحة لطلبة فرع اللغة العربية وآدابها، ويقوم بطريقة مسحية ومن خلال ملء استمارات-توزع على خمس جامعات في طهران- باستطلاع آراء طلبة الماجستير والأساتذة والخبراء في هذا الفرع حول مدى كفاءة الطلبة في الدخول إلى كلٍ من تلك المجالات والمهن. وتدل بعض النتائج على أن أكثر الطلاب يعتبرون مهاراتهم المكتسبة في الدراسات الأكاديمية الجامعية متوسطة أو ضعيفة. وقد أخصنا المقال ببعض المقترحات التي من شأنها أن تدلّل تلك الصعاب وتساعد الطلبة على اكتساب الكفاءات اللازمة.

الكلمات الرئيسية: فرع اللغة العربية؛ مجالات العمل؛ سوق العمل؛ المهارات الخاصة.